

Література

1. Доклад о мировом развитии 2008. Сельское хозяйство на службе развития / Всемирный банк; Пер. с англ. — М.: Весь Мир, 2008. — 424 с.
2. Паладій М. В. Середній клас та його роль у формуванні інтелектуального капіталу суспільства. — <http://patent.km.ua/ukr/articles/group11/i24>.
3. Потенціал України та його реалізація: Спільний аналітичний звіт Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України та Національного банку України [електронний ресурс]. — К., 2008. — 109 с.
4. Шустік О. Інтелектуальний капітал — квиток у XXI сторіччя. — <http://www.byut.com.ua/ua/publications/idea/detail.php?print=y&ID=4617>.

Стаття надійшла до редакції 13.07.2009

УДК: 638.432:339.1:338.49

О. М. Соловійова

аспірантка

(Одеський державний аграрний університет)

ІНФРАСТРУКТУРА АГРАРНОГО РИНКУ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

В статті досліджується еволюційний розвиток процесу потреби аграріїв в інфраструктурі аграрного ринку. Наведені результати опитування щодо сучасного стану розвитку інфраструктури аграрного ринку

КЛЮЧОВІ СЛОВА: колгоспні господарства, радянські господарства, господарства населення, інфраструктура аграрного ринку

KEY WORDS: of a collective farm economies, soviet economies, economies of population, infrastructure of agrarian market

Зі вступом України на терени ринкових відносин, перед нею постало питання забезпечення умов їх розвитку. Передумовою проблем, які постали перед сільськогосподарським товаровиробником сьогодні, є еволюція формування організаційно-правових форм господарювання та економічних зв'язків між ними. Отримавши повну незалежність в організації своєї діяльності, аграрій зіштовхнувся з достатньо низьким рівнем розвитку інфраструктурного забезпечення аграрного ринку, що призводить до щорічних втрат у його діяльності.

Досягнутий рівень розвитку будь-якого елемента дослідження є результатом удосконалення чогось уже сформованого. Тож,

оцінити досягнутий рівень розвитку інфраструктури аграрного ринку регіону, як організаційно-економічної одиниці України, можливе лише за умови дослідження його історичного розвитку.

Дослідженням інфраструктурного забезпечення аграрного ринку займалися такі науковці, як Бородіна О. [1], Дерев'янкін Т. [2], Копитець Н. Г. [3], Саблук П. Т. [4], Чернявський І. Ф та інші. Всі вони характеризували сутність, значення, сучасний стан та визначали перспективи існування вищезазначеної проблеми. Але на сьогоднішній день ще є багато питань, які залишаються відкритими за причини їх невирішеності, що і привернуло нашу увагу.

Україна до 1990 року перебувала в складі СРСР, де основними виробниками сільськогосподарської продукції були колективні господарства (колгоспи), радянські господарства (радгоспи) та господарства населення. Вироблену аграрну продукцію як колгоспи, так і радгоспи переважно збували державі. Це був єдиний канал реалізації для радгоспів. Колгоспи та господарства населення ж мали деякі альтернативи і могли після зобов'язань перед державою використати такі канали збуту, як комісійні підприємства або продаж на колгоспному ринку.

Вже тоді сільськогосподарський товаровиробник зіштовхнувся з проблемою пріоритетного вибору за рахунок своєї прибутковості. Сільське господарство — галузь, яка характеризується сезонним характером виробництва. Часто вироблена аграрна продукція не терпить зволікань, а вимагає швидкого транспортування до місця переробки чи збуту. Аграрій повинен був самостійно здійснювати такий вид передачі товару споживачу. А це значно ускладнювало його роботу, ставлячи його перед вибором спрямування своїх сил (трудових, надання транспортних засобів, фінансування певних видів робіт тощо) на виробництво своєї продукції або на реалізацію вже виробленої.

В даний час відбувся лише *етап зародження* інфраструктури аграрного ринку, етап потреби і необхідності в наданні послуг. Вже було чітке усвідомлення цієї проблеми як державою, так і сільськогосподарськими товаровиробниками і яка не мала одностороннього вирішення із боку виробництва чи реалізації, це вже була стадія теоретичного обґрунтування відносин, які обов'язково необхідні були аграріям.

Починаючи з 1980 року ситуація змінювалась відсотковим перевищенням по кількості утворень колгоспів над радгоспами. Можна зауважити про продуктивну результативність дієвості са-

ме колгоспів та господарств населення. Причиною цього, з нашої точки зору, була більша зацікавленість в отриманні результату, самостійність господарювання та доступність у виборі необхідних можливостей. Радгоспи ж отримували від держави дешеві засоби виробництва (техніку, інструменти), що призводило до обкрадання майна самими ж хазяями та неекономічного використання залишеного. Це і призвело до щорічного зменшення кількості функціонуючих радгоспів.

Надмірне втручання держави в аграрну економіку, як результат функціонування та розвитку на тому етапі командно-адміністративної системи, заважало розвитку підприємницької діяльності аграріїв. З метою допомоги аграрній економіці, держава своїми діями не лише стримувала розвиток відносин з сільськогосподарськими товаровиробниками, а й не пропонувала нічого нового для їх подальшої ефективної діяльності.

Держава дотувала споживачів через роздрібні ціни на сільськогосподарську продукцію, при тому, що обсяги аграрного виробництва зменшувалися. Зменшення державних закупок сільськогосподарської продукції змусило аграріїв шукати інші канали реалізації своєї продукції.

Зменшення обсягів виробництва основних видів сільськогосподарської продукції породило продовольчу проблему, за якої товари першої необхідності стали дефіцитними. Держава була неспроможна підтримувати фіксовані ціни.

Створена самою ж державою система існуючої на той момент аграрної економіки, перестала функціонувати ефективно, не давала користі, і навпаки, призводила до занепаду. Вирішенням ситуації, що склалася, було реформування системи управління аграрної економіки.

З цього розпочався *другий етап* становлення інфраструктури аграрного ринку в Україні, коли об'єктивно постала необхідність в об'єднанні товаровиробників і інфраструктури (на той момент як такої, що включала в собі послуги транспортування, заготівлі продукції, будівництва тощо).

В 1991 році, з набуттям незалежності, Україна знаходилася в складному для неї становищі. Виникла необхідність у кардинальних зрушеннях в аграрній сфері економіки при великій проблемі — відсутності будь-яких навиків. Багато законодавчих актів, які було видано з метою покращення ситуації, характеризувалися або безліччю недоліків, які згодом вимагали виправлень і пояснень, або ж були видані вже після впровадження допоміжних дій з боку держави, які вони констатували.

Україна вибрала ринковий шлях розвитку. Колгоспи та радгоспи було вирішено реорганізувати в колективні сільськогосподарські підприємства (КСП).

Працівники колгоспів і радгоспів мали можливість отримати землю у приватну власність у вигляді паїв. Селянин мав можливість самостійно обробляти землю і отримувати від цього результату, працюючи на себе. Хоча, процес реорганізації КСП зайняв тривалий час, а саме до 2000 року, це призвело до значних зрушень в аграрному секторі економіки: значна кількість земель перейшла у приватну власність населення, з'явилися нові організаційні структури сільськогосподарського товаровиробництва (приватні підприємства, фермерські господарства, товариства з обмеженою відповідальністю), зменшилось державне втручання в діяльність суб'єктів сільгоспвиробництва, тобто з'явилась можливість саме аграрію вибирати канали реалізації, отримав розвиток процес утворення ринкової ціни під впливом попиту і пропозиції.

Таким чином, можна зауважити про наявність необхідних для розвитку ринкових відносин елементів функціонування аграрних структур. З'явилась необхідність у поєднанні їх функціональними зв'язками, які б забезпечили спрямування зусиль аграріїв на поліпшенні якості виробленої продукції, а ось супроводжуючі допоміжні функції повинна була взяти на себе така система, як інфраструктура аграрного ринку. З цією метою, 6 червня 2000 року Президентом був виданий Указ «Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку» з метою стрімкого розвитку інфраструктури аграрного ринку, яка б забезпечила допомогу у виробництві та реалізації сільськогосподарської продукції аграріям. Стрімко створювались заготівельні пункти аграрної продукції, кредитні спілки, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи для переробки та реалізації аграрної продукції, агроторгові дома, ярмарки, виставки.

Але швидке утворення ще не забезпечувало їх ефективне функціонування. Переважна більшість створених об'єктів інфраструктури аграрного ринку функціонували лише на папері. Деякі, функціонуючи певний період часу, ліквідовувались.

Звикнувши до допомоги держави, спрямовуючи всі сили на виробничі зусилля, аграрій у даний час повинен був змінити свої орієнтири. Головна увага сільськогосподарських товаровиробників була приділена відновленню системи реалізації аграрної продукції, тож виробляли товар, який можна було поспішно збути.

З метою дослідження сучасного стану розвитку інфраструктури аграрного ринку нами було проведено опитування серед сіль-

ськогосподарських товаровиробників Одеської області. Результати опитування приведені в таблиці 1. Зауважимо, що 100 % складає не кількість опитуваних, а кількість відповідей, наданих респондентами з зазначеного питання. Це обумовлено тим, що відповіді на деякі поставлені нами запитання респондентами не були надані.

Таблиця 1

**РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ, ЯКЕ ПРИСВЯЧЕНЕ ТЕМАТИЦІ
ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО РИНКУ, 2008—2009 рр.**

Зміст запропонованих питань	Кількість відповідей, наданих респондентами під час опитування, %	
	2008 рік	2009 рік
1	2	3
<i>1. Чи постає проблема реалізації виробленої продукції?</i>		
а) так;	25	57,4
б) ні.	75	42,6
<i>2. Через які канали Ви реалізуєте вироблену продукцію?</i>		
а) через власні магазини, ларьки;	13	4
б) через посередників;	78	82
в) Ваш варіант відповіді.	9	14
<i>3. Чи отримує Ваше підприємство збитки саме за причини відсутності достойного каналу реалізації?</i>		
а) так;	71	78
б) ні.	29	22
<i>4. Чи задовольняє Вас ціна, за якою Ви реалізуєте вироблену сільськогосподарську продукцію?</i>		
а) так;	14	0
б) ні.	86	100
<i>5. Чи є проблема зберігання виробленої сільськогосподарської продукції?*</i>		
а) так;	21	29,5
б) ні.	79	70,5
<i>6. Які склади для зберігання виробленої сільськогосподарської продукції Ви використовуєте?</i>		
а) власні;	83	81,5
б) наймані.	17	18,5

Продовження табл. 1

Зміст запропонованих питань	Кількість відповідей, наданих респондентами під час опитування, %	
	2008 рік	2009 рік
1	2	3
<i>7. Чи є у Вашому регіоні хоча б один із елементів інфраструктури аграрного ринку (біржі, агроторгові дома, аукціони, виставки, ярмарки)?</i>		
а) так;	15	20
б) ні.	85	80
<i>8. Який з елементів інфраструктури аграрного ринку з метою реалізації виробленої продукції Ви використовуєте?</i>		
а) біржі	7	6,1
б) агроторгові дома	19	12,2
в) аукціони	4	2,2
г) виставки	7	6,1
д) ярмарки	11	6,1
е) не використовую	26	57,1
є) ваш варіант відповіді	26	10,2
<i>9. Чи отримуєте Ви інформацію про ціни збуту на біржах, аукціонах...?</i>		
а) так;	39	51,1
б) ні.	61	48,9
<i>10. Якщо Ви не використовуєте елементи інфраструктури аграрного ринку з метою реалізації виробленої продукції, — назвіть причину:</i>		
а) я не поінформований з питань даного каналу реалізації;	33	24,4
б) я мало поінформований з питань даного каналу реалізації;	39	35,6
в) мене задовольняють канали реалізації продукції які я використовую зараз;	17	40
г) інша відповідь.	11	—
<i>11. Чи схильєтесь Ви до думки, що інфраструктуру аграрного ринку необхідно розвивати?</i>		
а) схильюсь;	90	85,4
б) це не вирішить питання реалізації продукції;	7	12,5
в) ваша відповідь.	3	2,1

Закінчення табл. 1

Зміст запропонованих питань	Кількість відповідей, наданих респондентами під час опитування, %	
	2008 рік	2009 рік
1	2	3
<i>12. Ваше підприємство входить до збутового кооперативу?</i>		
а) так;	20	8,7
б) ні.	80	91,3
<i>13. Якщо Ваша відповідь «ні», то на Вашу думку, чи доцільно ширше впроваджувати збутові кооперативи?</i>		
а) так;	71	59,5
б) ні.	29	40,5
<i>14. На Вашу думку, збут сільськогосподарської продукції — це актуальна проблема сьогодення?</i>		
а) так;	96	91,5
б) ні.	4	8,5
<i>15. Чи вплинула криза на збут Вашої продукції? **</i>		
а) так;	—	91,5
б) ні.	—	8,5

* 1 % респондентів відповіли на питання — «частково»;

** мається на увазі криза, яка розпочалася восени 2008 р. Опитування проводилось у лютому 2008 та 2009 рр. Цим і пояснюється відсутність відповідей у 2008 р.

Із нижче приведеної таблиці видно, що збільшився відсоток опитуваних, які мають проблеми з реалізацією виробленої продукції. В порівнянні з попереднім 2008 роком, ситуація зі збутом сільськогосподарської продукції покращилась у 14,9 % опитуваних, а погіршилась — у 85,1 %.

Крім зазначених нами варіантів каналів реалізації аграрної продукції, сільськогосподарські товаровиробники збувають свій товар на пряму, без посередників, консервним заводам, зернотрейдерам, м'ясокомбінатам, через порт. У 2009 році відсоток рес-

підприємств, що використовують такі канали збуту агропродукції, у порівнянні з 2008 роком, зріс на 5 пунктів і становить 14 %.

Більшість респондентів, які зазначили про наявність елементів інфраструктури аграрного ринку в їх регіоні, акцентували увагу на тому, що вони не працюють, а якщо й працюють, то не в інтересах середнього товаровиробника.

Крім проблеми реалізації аграрної продукції на внутрішньому ринку, респондентами було зауважено про актуальність проблеми збуту сільськогосподарської продукції на зовнішньому ринку. Адже, продаж агропродукції на зовнішньому ринку розкриває широкі можливості перед вітчизняним товаровиробником: значно вища ціна продажу, ніж на внутрішньому ринку дає змогу отримати прибуток, який не тільки покриває витрати на вироблення продукції, а й забезпечує якісне оновлення як виробничого потенціалу агропідприємства, так і вдосконалення якості виробленого продукту.

Отже, за результатами опитування можна зробити наступні висновки про сучасне функціонування інфраструктури аграрного ринку:

- незважаючи на широку мережу елементів інфраструктури аграрного ринку проблема реалізації виробленої аграріями продукції існує;

- основними каналами збуту сільськогосподарської продукції є посередники, які закупають агропродукцію низьким цінам. Через це аграрії, на їх думку, отримують значні збитки від реалізації своєї продукції;

- основною причиною, по якій аграрні товаровиробники не використовують елементи інфраструктури аграрного ринку в якості каналу реалізації своєї продукції, є мала поінформованість з даного виду збуту продукції;

- переважна більшість аграріїв схиляються до думки щодо необхідності стимулювання подальшого розвитку інфраструктури аграрного ринку, створення збутових кооперативів.

Отже, можна зауважити про помітні зрушення, які відбулися в аграрному секторі економіки за час незалежності України. Після набуття незалежності, перед аграріями постали великі перспективи щодо подальшого розвитку їх діяльності.

Стрімке розширення виробництва, ефективне функціонування, а не існування, ринкових відносин можливе лише за наявності широкої мережі економічних зв'язків між аграрними товаровиробниками і споживачами. А це можливе лише за умови достатньо розвиненої інфраструктури аграрного ринку.

Література

1. *Бородіна О.* Аграрна політика України: витоки, сучасний стан і нові можливості в контексті інституціоналізму та викликів глобалізації / Бородіна О. // *Економіка України: науковий журнал.* — 2008. — № 10. — С. 94—110.
2. *Дерев'янкін Т.* Історичні особливості формування вітчизняного ринкового господарства (друга половина XIX — початок XX ст.) / Дерев'янкін Т. // *Економіка України.* — 2007 — № 11 — С. 44—56.
3. Сутність і значення інфраструктури аграрного ринку / Копитець Н. Г. // *Економіка АПК.* — 2008. — № 12. — С. 121—122.
4. Стан і перспективи розвитку агропромислового комплексу України / Саблук П. Т. // *Економіка України: науковий журнал.* — 2008. — № 12. — С. 4—18.

Стаття надійшла до редакції 08.07.2009

УДК: 338.439.52: 338.49

О. Ю. Старіков
канд. екон. наук., доцент
(ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»)

СУТЬ І СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ ІНФРАСТРУКТУРИ АГРАРНОГО РИНКУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЙОГО ФУНКЦІЙ

Пропонується розглянути суть і склад інфраструктури аграрного ринку з точки зору забезпечення виконання функцій аграрного ринку. Пропонується включити до складових інфраструктури аграрного ринку державне регулювання ринку та не відносити до інфраструктури аграрного ринку фінансову, розрахунково-кредитну, страхову, агросервісну складові.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: аграрний ринок, інфраструктура ринку, державне регулювання.

KEY WORDS: agricultural market, market infrastructure, government regulation.

Розвиток ринкової інфраструктури стає визначальним чинником функціонування аграрного ринку, як одного з товарних ринків. Рівень розвитку інфраструктури впливає не лише на забезпечення населення продовольством, а й на конкурентоспроможність аграрно-промислового комплексу.

Питання розвитку інфраструктури аграрного ринку або ринку аграрної продукції стало цікавити українських дослідників з переходом до ринкової економіки і з даної проблематики видано